

ЗОРЧИХ ЭРХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ ЯЛ ЭДЛҮҮЛЭХ АЖИЛЛАГААНД ТУЛГАМДСАН ЗАРИМ АСУУДАЛ

SOME PROBLEMS FACED IN PENALTIES OF TRAVEL RESTRICTIONS

Б.Уянга

*Сургалт, судалгааны 403 дугаар анги-
Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн албаны
сургуулийн Ял эдлүүлэх эрх зүйн тэнхимийн
багш, дэслэгч*

Товч утга: Энэхүү илтгэлээр манай улсын эрүүгийн эрх зүйн ялын бодлогод шинээр нэвтэрсэн зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглагдаж буй цахим бугуйвч, хяналтын тоног төхөөрөмжийн практик хэрэглээг судалж, тулгамдаж буй асуудлуудыг нээн илрүүлэх зорилготой.

Abstract: In this report, the purpose of this report is to investigate the practical use of electronic bracelets and control equipment used in sentencing to restrict the right to travel, which have been newly introduced in the penal policy of our country, and to discover the problems.

Түлхүүр үг: Зорчих эрхийг хязгаарлах ял, эрүүгийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа, цахим бугуйвч, электрон мониторинг, цахим хяналт.

Key words: electronic bracelet, convict, punishment, electronic monitoring, punishment of restriction on freedom of travel.

УДИРТГАЛ

Дэлхийн ихэнх улс орны эрх зүйн практикт гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг нийгмээс тусгаарлахгүйгээр хяналт, хязгаарлалт тогтоох замаар ял эдлүүлэх нь хамгийн түрүүнд сонгон хэрэглэвэл зохих ял шийтгэлийн үндсэн хэлбэр гэж үзэж байгаа бөгөөд хорих ялыг зөвхөн хохирогчийн аюулгүй байдалд заналхийлсэн, онц хүнд гэмт хэрэг үйлдсэн зэрэг цөөн

тохиолдолд хэрэглэх учиртай гэсэн үзэл баримтлал, зарчим давамгайлж байна¹.

Ял эдлүүлэх ажиллагаанд дүн шинжилгээ хийж үзвэл хорих ял эдлүүлэх ажиллагаа нь их хэмжээний зардал үүсгэж байгаагийн зэрэгцээ суллагдсан хүмүүс нийгмийн орчинд дасан зохицох чадвар муу, гэмт хэрэг дахин үйлдэхээс үл эмээх хандлагатай байгаагаас үүдэн хорих ялыг үр дүн багатай ялын төрөлд тооцдог. Хорихоос өөр төрлийн буюу олон улсад алтернатив ял гэж нэрлэгддэг ял (alternative penalty) нь гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн гэм бурууг шүүхээр тогтоосны дараа нийгмээс тусгаарлаж, тогтоосон хугацаанд хорихгүйгээр тодорхой эрхийн хязгаарлалт тогтоох хэлбэрээр хэрэгждэг.

1.Дэлхийн олон улс эрүүгийн ялын бодлогоо хүний эрхийг хангах, хүнлэг энэрэнгүй ёсны хандлагыг хэрэгжүүлэх, ялын чанга шийтгэлээс үндсэндээ татгалзах, гэмт этгээдэд хүмүүжил, төлөвшил олгох хүрээнд хорихоос өөр төрлийн нөлөөллийн арга хэмжээг хэрэглэх чиг хандлагатай байна.

2.Манай улсын хувьд хорих ялаас татгалзах, үйлдсэн гэмт хэргийн шинж, хувь хүний онцлог байдалд тохирсон ял оногдуулах замаар ялын үр нөлөөг дээшлүүлэх зорилгоор 2015 оны Эрүүгийн хуульд шинэ төрлийн ял болох зорчих эрхийг хязгаарлах ял нэмж, хэрэгжилтийг нь цахим хэлбэрээр хянах нөхцөл бүрдүүлсэн. Түүнчлэн Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1 дэх хэсэгт “Цахим хөгжлийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлт, удирдлагаар хангаж, төрийн үйлчилгээг шуурхай, хариуцлагатай, хүртээмжтэй хүргэх нөхцөл бүрдүүлнэ” гэх зорилтын хүрээнд “зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хяналтын систем” хөгжүүлэн, ял эдлүүлэх ажиллагаанд нэвтрүүлэн ажиллаж байна. Зорчих эрхийг хязгаарлах ял хэрэгжсэнээр Үндсэн хуулиар тунхагласан, ардчилсан нийгмийн үнэт зүйл болсон хүний эрхийг дээдлэх тулгуур зарчимд нийцүүлэх, гэмт этгээд ажиллаж хөдөлмөрлөн, гэр бүл, үр хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүргээ биелүүлэх, учруулсан хохирлоо нөхөн төлөх, хорих ял эдлүүлэх ажиллагааны зардлыг бууруулах зэрэг олон талын ач холбогдолтой. Өнөөдрийн байдлаар хоригдолд ногдох өдрийн дундаж зардал 7231 төгрөг буюу жилд 2.639.619 төгрөг байна. Харин зорчих эрхийг

¹ Нээлттэй нийгэм форум. Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжил судалгааны тайлан. УБ., 2022. 2 дахь тал.

хязгаарлах ялаар шийтгүүлсэн ялтанд ногдох өдрийн дундаж зардал 3313 төгрөг буюу жилд 1.209.173 төгрөг байгаа нь хорих ял эдлүүлэх зардлаас даруй 54.1 хувиар бага байна¹.

Манай улсын хувьд ч мөн адил хорих ялаас татгалзах, ялтны үйлдсэн гэмт хэргийн шинж, хувь хүний зан байдалд тохирсон ялыг оновчтойгоор хэрэглэх замаар ял үр нөлөөг дээшлүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Их Хурлаас баталсан “Эрүүгийн хууль”-д шинэ төрлийн ял болох “Зорчих эрхийг хязгаарлах ял”-ыг нэмж, хэрэгжилтийг цахим хэлбэрээр явуулах нөхцөлийг бүрдүүлсэн².

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял нь олон улсын эрүүгийн эрх зүйд “гэмт этгээдийг нийгмээс тусгаарлалгүйгээр эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэдэг” ялын төрлүүд буюу хорихоос бусад төрлийн ялууд дундаас “эрүүгийн хариуцлага, ялын зорилго бүрэн хангагдах боломжтой, гэмт этгээдийг нийгэмшүүлэх өндөр үр нөлөө бүхий ялын төрөл гэдэг”³-тэй судлаачийн хувьд санал нэгддэг.

НЭГ. ХОРИХООС ӨӨР ТӨРЛИЙН ЯЛЫН ХЭРЭГЛЭЭ

Монгол улсын эрүүгийн хуульд хорих ялыг 469 гэмт хэрэгт буюу 43.4%, торгуулийн ялыг 267 гэмт хэрэгт буюу 25.3%, зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг 240 гэмт хэрэгт буюу 20.3%, тодорхой албан тушаал эрхлэх үйл ажиллагаа явуулах эрх хасах ялыг 44 гэмт хэрэгт буюу 4.5%, нийтэд тустай ажил хийлгэх ялыг 68 гэмт хэрэгт буюу 6.3% нийтэд тустай ажил хийлгэх ял оногдуулахаар зохицуулсан байна.

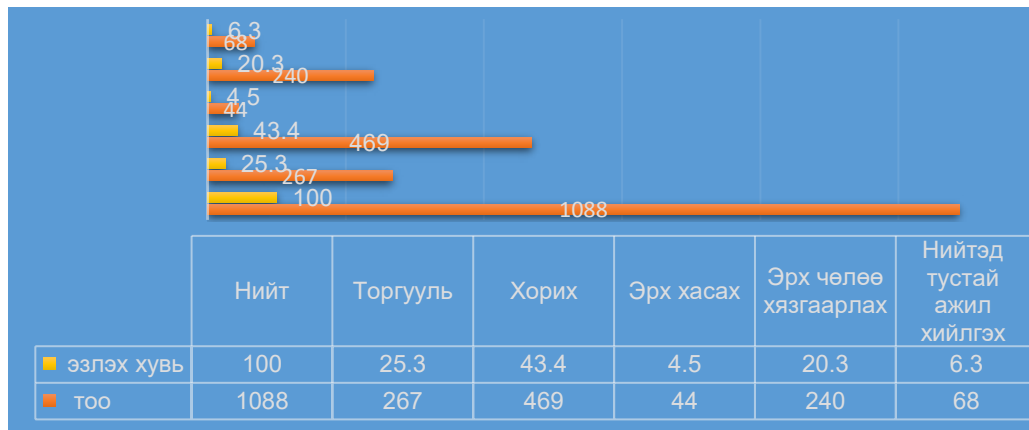
Эндээс үзэхэд шинэчлэн батлагдсан Монгол улсын Эрүүгийн хуульд нийт 1088 гэмт үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож ял оногдуулахаас 619 буюу 60% орчимд нь бидний судалж буй хорихоос өөр төрлийн ялыг оногдуулахаар зохицуулсан нь энэ төрлийн ялуудын хэрэглээ шүүхийн практикт харьцангуй өссөн болохыг илтгэн харуулж байна.

¹ Нээлттэй нийгэм форум. Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжил судалгааны тайлан. Уб., 2022. 4 дахь тал

² Дамдинцэрэн, Д. “Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтийг хангахад ашиглагдах эмхэтгэл”. Уб., 2021.11 дэх тал.

³ Ходжалиев, С.А. Теория и практика ограничения свободы как вида наказания. Грозный., 2019.С.75. России. /00Ходжалиев.С.А. Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын онол, практикийн асуудал. Грозный., 2019. 75 дахь тал. Оросын Холбооны Улс.

Хүснэгт 1. “Эрүүгийн хууль”-д тусгасан ялын төрлүүдийн тус бүрийн эзлэх хувь. (Эрүүгийн хууль 2017 он.)

Шинэчлэн батлагдсан эрүүгийн хуульд зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг - 240 төрлийн гэмт хэрэгт оногдуулахаар тогтоосон бөгөөд хөнгөн гэмт хэрэгт - 121, хүнд гэмт хэрэгт - 119 тохиолдолд тус тус оногдуулахаар тогтоосон байна. Үүнд:

- зорчих эрхийг хязгаарлах ял эсхүл хорих ялын аль нэгийг сонгож оногдуулахаар - 176 гэмт хэрэгт,

- зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг торгох ялын аль нэгийг сонгож оногдуулахаар 153 гэмт хэрэгт;

- зорчих эрхийг хязгаарлах ял, торгох эсхүл нийтэд тустай ажил хийлгэх ялын аль нэгийг сонгож оногдуулахаар 48 заалтад оногдуулахаар тогтоожээ.

Дээрх судалгаанаас үзэхэд “зорчих эрхийг хязгаарлах” эсхүл “хорих ял”-ын аль нэгийг сонгож хэрэглэхээр ихэвчлэн хүнд гэмт хэрэгт буюу – 119 заалтад, хөнгөн гэмт хэрэгт буюу – 57 заалтад “Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг”, болон “хүний халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг”, “өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг”, “олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхлын эсрэг гэмт хэрэг” “авлига, албан тушаалын гэмт хэрэг”, “хөдөлгөөний аюулгүй байдал, тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын журмын эсрэг гэмт хэрэг”-т түлхүү оногдуулахаар хуульчилсан байна.

Өмнө хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байсан эрүүгийн хуулийг одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй эрүүгийн хуультай харьцуулахад шинээр батлагдсан эрүүгийн хууль гэм буруутай нь шүүхээр тогтоогдсон этгээдэд

хорих бус хорихоос өөр төрлийн ялыг түлхүү хэрэглэхээр хуульчилсан нь манай орны эрүүгийн ялын бодлого энэрэнгүй /гуманизация уголовной политики/ ёсны зарчимд суурилсан буюу ялын уян хатан, зөөлөн /гибкость/ бодлогыг баримталж буйг илтгэн харуулж байна.

ХОЁР. ЗОРЧИХ ЭРХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ ЯЛЫН ЭЕРЭГ ҮР НӨЛӨӨ

Шинэчлэн батлагдсан эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан ялын хэрэглээний судалгааг харахад “зорчих эрхийг хязгаарлах” эсхүл “хорих ял”-ын аль нэгийг сонгож оногдуулах зохицуулалт түлхүү байх тул дээрх хоёр ялын нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө /последствия/ талаас судалж үзэх нь зүйтэй юм.

Хорих анги, байгууллагад яд эдэлж буй хоригдогчийн тоо, хорих ял эдлүүлэх ажиллагааны зардал буурах, улсын төсөвт хэмнэлт хийх хүрээнд:

Хоригдолд ногдох нэг өдрийн дундаж зардал 14000 гаруй төгрөг, жилд 5 сая гаруй төгрөг байна. Шууд зардалд цахилгаан, түлш, халаалт, цэвэр бохир ус, урсгал засвар, хичээл үйлдвэрлэл, нормын хувцас зөөлөн эдлэл, хоол, эм, эрүүл мэндийн даатгал шууд бус зардалд харуул хамгаалалтын цалин, тээвэр шатахуун, харуул хамгаалалтын багаж, сэлбэг хэрэгсэл, бага үнэтэй түргэн элэгдэх зүйлсийг оруулсан.¹

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ялтны нэг өдрийн дундаж зардлыг дараах байдлаар тооцсон. Үүнд: шууд зардалд сим карт, дата/500мв/ эрхийн үйлчилгээг оруулсан. Шууд бус зардалд алба хаагчдын цалин, тээвэр,

шатахуун, бичиг хэрэг, шуудан холбоо интернэтийн төлбөрийг оруулан тооцон нэг өдрийн дундаж зардлыг эхний жил 3313 төгрөг, жилд 1.209.173 төгрөг гэж тооцоолсон. Хорих ялын зардлаас 3918 төгрөг буюу 54.1 хувиар бага байна.²

Шинэчлэн батлагдсан “Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль”-ийн 169 дүгээр зүйлийн 169.1-т “Ялтан гар, хөл болон биеийн бусад хэсэгт зүүж ашиглах хяналтын тоног төхөөрөмжийн зардлыг хариуцан төлөх үүрэгтэй” гэж заасан бөгөөд хуулийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд Зорчих

¹ Зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын тооцоо Хууль зүй, дотоод хэргийн яам. УБ 2020. 17 дахь тал

² Мөн тэнд 18 дахь тал

эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтэд ашиглагдаж байгаа цахим бугуйвчийн ашиглалтын зардал, эвдрэл гэмтлийн төлбөрийн зардалд 2021 онд 241.185.075 төгрөг, 2022 онд 748.5159.225 төгрөг, 2023 оны 05 дугаар сард 282.259.040 төгрөг нийт 1.271.603.340 төгрөгийг Төрийн сангийн дансанд төвлөрүүлсэн байна.

Улсаас хорих ангид ял эдэлж буй хоригдлын нэг өдрийн дундаж зардалд өдөрт 14 орчим мянга, 1 жилд дунджаар орчим 2.8 сая төгрөгний зардал гаргаж байгаа бол зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг оногдуулж, биелэлтийг хангуулж эхэлснээр улсын төсөвт орлогоор 2 жил гаруй хугацаанд 1.271.603.340 төгрөг орж ирсэн нь зорчих эрхийг хязгаарлах улс орны эдийн засагт үзүүлэх эерэг нөлөө мэдэгдэхүйц хэмжээгээр харагдаж эхэлсэн гэж үзэж болохоор байна.

Нэг ялтанд ногдох дундаж зардал						
		Нийт төсөв	Х үний тоо /5 8+1080+2 0/	я лтны эзлэх х увь		Нэг өдрийн зард ал
1. Шууд зардал						
	Дата /500 МВ/	5,400,000.0 0	1 ,158.00	0 .93	5,036,269 .43	12.78
	Сим карт	10,800,000. 00	1 ,158.00	0 .93	10,072,53 8.86	25.55
	Бусад зардал					3,274.4 7
	Дүн	16,200,000. 00				3,312.8 0
	Жилийн зардал					1,209,1 72.71
2. Шууд бус зардал						
	Алба хаагчдын цалин	1,013,026,8 00.00	1 ,158.00	0 .93	944,791,8 34.20	2,396.7
	Тээвэр шатахуун	146,059,200 .00	1 ,158.00	0 .93	136,221,0 15.54	345.6
	Бичиг хэргийн зардал	4,026,000.0 0	1 ,158.00	0 .93	3,754,818 .65	9.5

	Шуудан холбоо, интернэтийн төлбөр	220,910,000 .00	1 ,158.00	0 .93	206,030,0 51.81	522.7
	Дүн	1,384,022,0 00.00				3,274.5
Нэг ялтанд ногдох дундаж зардал 2 дахь жил						
		Нийт төсөв	Х үний тоо /5 8+1500+2 0/	я лтны эзлэх х увь		Нэг өдрийн зард ал
1.Шууд зардал						
	Дата /500 МВ/	7,500,000.0 0	1 ,578.00	0 .95	7,129,277 .57	13.02
	Сим карт	15,000,000. 00	1 ,578.00	0 .95	14,258,55 5.13	26.04
	Бусад зардал					2,402.9 4
	Дүн	22,500,000. 00				2,442.0 1
	Жилийн зардал					891,332 .07

**ГУРАВ. ТЕХНИКИЙН ТАЛААС ХЯНАЛТ ТАВИХАД
ТУЛГАРЧ БУЙ АСУУДАЛ**

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглагдаж буй цахим бугуйвч нь “хориглосон бүсэд нэвтрэх”, “хязгаарласан бүсээс гарах”, “бүсийн хязгаарт ойртсон”, “явах маршрутаас гарсан” зэрэг тохиолдолд цахим бугуйвчид анхааруулах мессеж илгээх болон “Цахим хяналт, удирдлагын төв”-ийн “хяналтын нэгдсэн систем”-д 24 цагийн турш тасралтгүй “анхааруулга, дохио” дамжуулах горимоор ажилладаг.

Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтийг зөвхөн “үүрэн холбоо сүлжээ” орсон газарт хангуулах боломжтой тул Монгол Улсын газар нутгийн “засаг захиргааны нэгжүүд /аймаг, нийслэл, сум, баг, хороо/-д хамгийн түгээмэл тархсан “үүрэн холбооны оператор” болон “2G сүлжээ”

дэмждэг цахим бугуйвчийг сонгон ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглаж байна.

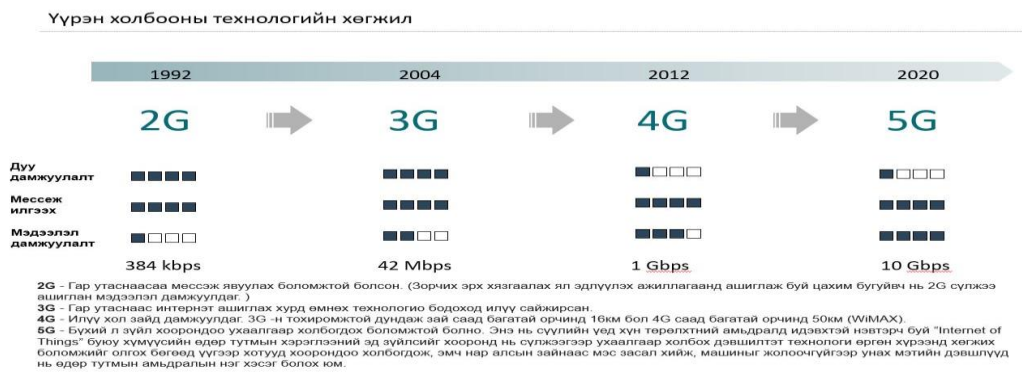
Ялтанд тавих техникийн хяналтыг “үүрэн холбооны сүлжээний /сим карт, 2G data/” буюу түүний мэдээлэл дамжуулагч/GPS/-ийн тусламжтайгаар гэмт этгээдийн “байршил, хөдөлгөөн”-ийг тогтоож, тухайн мэдээллийг цахим хяналтын системд мэдээлэх байдлаар хяналтыг хэрэгжүүлдэг.

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглагдаж буй “цахим бугуйвч” нь БНХАУ-д үйлдвэрлэсэн бөгөөд “2G сүлжээ”-ний “data” буюу интернетийн хурдаар мэдээлэл дамжуулан хяналтыг цахимаар тавих боломжтой байдлаар зохицуулагдсан байна.

“2G сүлжээ нь” тархцын хувьд манай орны нутаг дэвсгэрийг өргөн хамрах хэдий ч мэдээлэл, дохио дамжуулах хурд нь “384 kbps” буюу “3G сүлжээ”-нээс даруй 112 дахин бага хурд, хүчин чадалтайгаас гадна үүрэн холбооны ачааллаас шалтгаалан “...сүлжээ унах, тодорхойгүй хугацаагаар тасрах, мэдээлэл дамжуулагч нь цемент, төмөр, бетон, тоосгоор баригдсан барилга, байгууламж...” болон байгалийн төрөл бүрийн тогтоц /өндөр уул, даваа, нугачаа/-д ойж, сарнин “алдах, хүлцэх” тохиолдол түгээмэл байдаг.

Эндээс үзэхэд ялтан орон сууц буюу “...төмөр, бетон, тоосго...”-оор баригдсан объектод орсон тохиолдолд “...хиймэл дагуулаас цахим бугуйвч байршлын мэдээ хүлээн авах боломжгүй болсоны улмаас...” байршил тогтоогч (GPS)-ийн огноо “...тухайн хөдөлгөөн хийсэн сүүлийн цагт гацаж, дараагийн цэгийг заахгүй байгаа нь ялтныг цахим хяналтаас алдах, ял завшуулах...” эрсдэлтэй нөхцөл байдлыг үүсгэж байна.

Зураг 1. Үүрэн холбооны технологийн хөгжлийн зураг.

1. Цахим бугуйвчтай холбоотой асуудал:

Цахим бугуйвч нь “хүний биед харшил өгөхгүй, хүний гар болон хөлд зүүхээр тохируулсан, хөнгөн жинтэй, ус, доргио, шорооны хамгаалалттай, халуун хүйтэнд тэсвэрлэх” боломжтой бөгөөд “таслах, тайлах, оролдох” үед хяналтын нэгдсэн системтд анхааруулга өгөх горимоор ажилладаг бөгөөд “зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хяналтын систем”-д нийт 9-10 төрлийн анхааруулга дохио ирдэг. Үүнд:

- Цэнэг дуусаж байна 30%.
- Цэнэг дуусаж байна 5%, Яаралтай цэнэглэнэ үү.
- Зөвшөөрөгдсөн бүсээс гарсан.
- Маршрутаас гарсан.
- Хориглосон бүсэд 200 метр ойртсон.
- Хориглосон бүсэд нэвтэрсэн
- Бүсийн хязгаарт 200 метр ойртсон.

Зураг 2. Цахим хяналтын системд ирсэн анхааруулгын судалгаа

2023 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдрөөс “Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хяналтын систем”-д цахим хяналт ажиллахад нийт 1643 “анхааруулга, дохио” ирсэн бөгөөд “Цахим хяналт, удирдлагын төв”-ийн алба хаагчид хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгч тухай бүр мэдэгдэж, илэрсэн “зөрчил, дутагдал”-ыг тухай бүр арилгаж, ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавин ажилласан байна.

“Зорчих эрхийг хязгаарлах хяналтын систем”-д ялтан бүртгэж, хяналтад авсан цаг үеэс хойш хяналтын системд ирсэн нийт анхааруулга дохионоос 87% хувийг “Цэнэг дуусаж байна 30%” гэсэн “анхааруулга,

дохио” эзэлж байгаа нь ялтанд зүүлгэсэн “цахим бугуйвч”-ийн батарей цэнэгээ хангалтгүй барьж байгаатай холбоотой гэж үзэж болохоор байна.

Түүнчлэн эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглагдаж буй цахим бугуйвчаар хяналт тавихад дараах хүндрэлтэй асуудлууд байна. Үүнд:

- Цахим бугуйвчийн цэнэг дууссан тохиолдолд дахин цэнэглэхэд төвөгтэй бөгөөд суурин цахилгааны эх үүсвэрээр зориулалтын цэнэглэгч/толин/-ээр бүрэн цэнэглэсэн үедээ *цэнэгээ барих хугацаа нь хагас өдөр буюу 10-12 цагаас хэтрэхгүй*;

- Зориулалт/толин/ цэнэглэгчээр суурин цахилгаан эх үүсвэрт холбож бүрэн цэнэглэхэд дунджаар 1 цаг 30 минутын хугацаа зарцуулдаг бөгөөд цэнэглэх хугацаанд ялтан нь нэг цэгт хөдөлгөөнгүй удаан байрлах шаардлагатай, цахим бугуйвчийн зориулалт/толин/ цэнэглэгч нь хэтэрхий богинохон тул цэнэглэхэд хүндрэлтэй/ толин цэнэглэгч нь 40 см урттай/

- Зөөврийн цэнэглэгчээр “цахим бугуйвч”-ийг зөвхөн 1 удаа бүрэн цэнэглэх боломжтой, зөөврийн цэнэглэгчээр цахим бугуйвчийг бүрэн цэнэглэхэд ойролцоогоор 30-40 минут зарцуулах бөгөөд цэнэг барих хугацаа харьцангуй богино буюу 4-5 цаг.

- Түүнчлэн ял эдэлж буй 20 ялтнаас хүндрэлтэй асуудлын талаар судалгаа авахад 16 ялтан “Цахим бугуйвчийг цэнэглэхэд хүндрэлтэй, цэнэг нь хурдан дуусдаг” гэсэн яриа өгүүлэлтэй байна.

Зураг 3. Гарын цахим бугуйвчийн иж бүрдэл.

“Бүсийн хязгаарт 200 метр ойртсон” анхааруулга 8% хувийг эзэлж байгаа нь шүүхийн шийтгэх тогтоолын дагуу тухайн бүсийг зурж системд

оруулахад хяналтад орж буй ялтан өөрийн зорчих бүсийн хязгаарыг мэдээгүй байдлаас үүдэлтэй.

“Зөвшөөрөгдсөн бүсээс гарсан” анхааруулга 5% хувийг эзэлж байгаа нь зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ялтан бүсийн хязгаарыг мэдэхгүй гарах, мөн зарим тохиолдолд цахим бугуйвчаас шалтгаалсан маршрут хэвийн зааж байхад 5-10 секундын хугацаанд байрлал тогтоогч нь үсэрч байрлалыг буруу зааж байгаатай холбоотой гэж үзэж болохоор байна.

Цахим бугуйвч нь “Дахин гэмт хэрэг үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх, багасгахад тустай”.

Техникийн хяналтыг хэрэгжүүлэхэд эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд тулгамдаж буй асуудал.

Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын техникийн хяналтыг хэрэгжүүлэхэд “Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль” болон “Шүүхийн зарим төрлийн шийдвэрийг гүйцэтгэхэд хувийн өмчит хуулийн этгээдийн техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг ашиглахтай холбогдон гарах зардлыг тооцох, нөхөн төлүүлэх, санхүүжүүлэх, төлбөрөөс чөлөөлөх журам”, “Цахим хяналт, удирдлагын төвийн ажиллах журам”, “Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хяналтын системд нэвтрэх ашиглах журам”-ыг тус тус үйл мөрдлөг болгон ажиллаж байгаа ч дараах хүндрэлтэй асуудлууд байна. Үүнд:

1. “Шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль”-ийн 171 дүгээр зүйлийн “Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглах тоног төхөөрөмжийг сонгох хэсэг”-м “Ахлах шийдвэр гүйцэтгэгч, шийдвэр гүйцэтгэгчийн саналыг үндэслэн зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн шийдвэрийг гүйцэтгэх нөхцөл, тоног төхөөрөмжийг тогтооно” гэж заасан бөгөөд одоогийн байдлаар хяналтын тоног төхөөрөмжүүдийг “Цахим хяналт, удирдлагын төв” бүрэн хариуцаж байгаа бөгөөд тус хяналтын “тоног төхөөрөмжийг сонгох, ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглуулах” талаар огт зохицуулаагүй;

2. Мөн хуулийн 172 дугаар зүйлийн 172.3-т “Шийдвэр гүйцэтгэгч ялтанд биечилсэн хяналтыг өдөр, шөнийн аль ч цагт явуулж болно” гэсэн бөгөөд зорчих эрхийг хязгаарлах ялын техникийн тасралтгүй хяналтын хэрхэн тавих талаар хуулийн зохицуулалт огт байхгүй;

3. 172 дугаар зүйлд “Техникийн хяналтын ажилтан нь мэдээллийн санд ирүүлсэн зөрчлийн дохиог хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгчид

мэдэгдэж, хяналтын сангаас зөрчлийн талаархи мэдээллийг хүргүүлнэ” гэж заасан нь нэр томъёоны хувьд зөвхөн “Цахим хяналт, удирдлагын төвийн техник хяналтын ажилтаны чиг үүрэгт хамаарах бөгөөд тус төвийн ерөнхий зохицуулагч болон хяналтын операторын чиг үүрэгт хамаарахгүй байдлаар зохицуулсан байгаа нь тус ялын биелэлтийн нэг мөр хангахад харьяа салбар, нэгжийн ахлах шийдвэр гүйцэтгэгч, шийдвэр гүйцэтгэгч нартай харилцан уялдаатай ажиллахад хүндрэл үүсгэхээс гадна цахим, хяналт удирдлагын төвөөс мэргэжлийн удирдлагын удирдлагаар хангах эрх зүйн зохицуулалт огт тусаагүй байна.

4. “Шүүхийн зарим төрлийн шийдвэрийг гүйцэтгэхэд хувийн өмчит хуулийн этгээдийн техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг ашиглахтай холбогдон гарах зардлыг тооцох, нөхөн төлүүлэх, санхүүжүүлэх, төлбөрөөс чөлөөлөх журам”-ын 3.2-т “Зорчих эрхийг хязгаалах ял шийтгүүлсэн зардал, хохирол нөхөн төлөх шийдвэрийг биелүүлэх үүрэг хүлээсэн этгээд ялын хугацаа дуусахаас өмнө 30 хоногийн өмнө зардлыг бүрэн барагдуулсан байна” гэж зохицуулсан ч практикт үүрэн холбооны операторын төлбөрийг сар тутам тухай шаардлагаас үүдэн дээрх зохицуулалт мөрдөгдөхгүй байна./Үүрэн холбооны операторын төлбөрийг сард нь багтаан төлөөгүйн ялмаас 12 ялтны дата дугаар хаагдаж, хяналтаас 2-3 хугацаанд алдсан тохиолдол гарч байсан.

ДҮГНЭЛТ

Дээрхээс дүгнэхэд Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглагдаж буй хяналтын тоног төхөөрөмжүүд шаардлага хангахгүй байна. Үүрэн холбооны /2G сүлжээ/-ний /GPS/ нь байршлаа буруу заадаг, “алдах, хүлцэх” зай ихтэй, ялтанд зүүлгэсэн цахим бугуйвч нь цэнэглэхэд хүдрэлтэй, цэнэгээ хангалтгүй барьдаг зэрэг нь ялтныг техникийн тасралтгүй хяналтаас алдах эрсдэлийг үүсгэхээр байна.

Түүнчлэн цахим бугуйвч нь “2G сүлжээ”-г ашиглан байршлаа тодорхойлон мэдээлэл солилцож, дамжуулдаг бөгөөд “сүлжээний доголдол, мэдээлэл дамжуулах хурд”-аас шалтгаалан ялтны байршлыг буруу мэдээлэлж, байршил тогтоогч нь ялтан “нэг байрлалдаа удаан байсан хамгийн сүүлчийн цэг /хаяг/-т зааж, гацдаг” гэж дүгнэж болохоор байна

Цахим хяналтаар илэрсэн алдаа, дутагдлаас харахад төв суурин газар, тэр дундаа “барилга, орон сууц”-д байгаа ялтны байршлыг тогтооход байршил тогтоогч тухайн цэгтээ гацах, дараагийн байршлыг заахгүй байх,

огт ажиллагаагүй болох эрсдэлтэйгээс гадна нэгдсэн системд хянагдах ялтны тоо нэмэгдсэн тохиолдолд ялтан тус бүрийн цахим бугуйвчийн “GPS огноо”-г нэг бүрчилэн хянаж, байршлаа зөв зааж байгаа эсэхийг тогтооход хүндрэлтэй байна.

Аливаа шинэ ажлыг хэрэгжүүлэхэд алдаа оноо гарах, сурч дадлагажих асуудал түгээмэл байдаг хэдий ч зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагааны бодит нөхцөл байдалд “дүн шинжилгээ, судалгаа хийхгүй орхих”, “техникийн боломжид баригдаж “эрүүгийн хариуцлага, ялын зорилго, үр нөлөөг бууруулах” ялтанд завшуулах, ял гарцаагүй байх зарчим алдагдах нөхцөл байдлыг үүсгэхээр байна.

Шинэ төрлийн ялыг хэрэгжүүлэхэд тулгарч буй “хүндрэл, бэрхшээл”-ийг шийдвэрлэхэд гадаадын улс орнуудын тусламж дэмжлэг авах, төсөл хөтөлбөрт хамтарч ажиллах нь одоогийн нөхцөлд оновчтой шийдвэр боловч цаашид өөрийн орны эрдэмтэн судлаач, зохион бүтээгчдийн “инновац”-ийн бүтээлийг ашиглаж ялын хэрэгжилтийг хангахад ашиглаж буй “тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл”-ийг Монгол улс өөрсдийн нөөц бололцоондоо тулгуурлан дотооддоо үйлдвэрлэж, эдийн засгийн бодит хэмнэлт гаргах боломжтой гэж дүгнэж байна.

САНАЛ

Ял эдлүүлэх ажиллагаанд тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх үүднээс эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. “Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль”-ийн 172 дугаар зүйлд “Цахим хяналт, удирдлагын төв нь зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ялтанд тасралтгүй хяналт тавьж, ял эдлүүлэх ажиллагааг мэргэжлийн удирлагаар хангана” гэсэн заалт нэмэх;
2. “Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль”-ийн 172 дугаар зүйлийн 172.1-д заасан “Техникийн хяналтын ажилтан нь мэдээллийн санд ирүүлсэн зөрчлийн дохиог хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгчид мэдэгдэж, хяналтын сангаас зөрчлийн талаарх мэдээллийг хүргүүлнэ” гэснийг;
3. Цахим хяналт, удирдлагын төвийн ерөнхий зохицуулагч, техник хяналтын ажилтан, хяналтын оператор нь мэдээллийн санд ирсэн “анхааруулга дохио”-г хариуцсан ахлах шийдвэр гүйцэтгэгч, шийдвэр гүйцэтгэгч, техник хяналтын ажилтанд нэн даруй мэдэгдэж, зөрчлийг

арилгуулах, биечлэн хяналт тавих үүрэг, чиглэлийг өгч ажиллана” гэж өөрчлөх;

4. “Шүүхийн зарим төрлийн шийдвэрийг гүйцэтгэхэд хувийн өмчит хуулийн этгээдийн техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг ашиглахтай холбогдон гарах зардлыг тооцох, нөхөн төлүүлэх, санхүүжүүлэх, төлбөрөөс чөлөөлөх журам”-ын 3.2-т “Зорчих эрхийг хязгаалах ял шийтгүүлсэн ялтан зардал, хохирол нөхөн төлөх шийдвэрийг биелүүлэх үүрэг хүлээсэн этгээд ялын хугацаа дуусахаас өмнө 30 хоногийн өмнө зардлыг бүрэн барагдуулсан байна” гэсэн хэсэгт;

5. “Зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ялтан үүрэн холбооны операторын төлбөрийг хяналтын тоног төхөөрөмж зүүхээс өмнө нийт ял эдлэх хугацаагаар тооцоолж төлнө” гэсэн заалт шинээр нэмэх;

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ялтанд тавих техникийн хяналтыг сайжруулах үүднээс дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Дотооддоо зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтийг хангахад ашиглаж буй “цахим бугуйвч, хяналтын төхөөрөмж”-ийг үйлдвэрлэх нөөц бололцоог судлах, дээрх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй хувь хүн, хуулийн этгээдтэй хамтран ажиллах.

2. Цахим хяналт, удирдлагын төвд ашиглагдаж байгаа “2 G сүлжээ”-г дэмжигч цахим бугуйвчийг 3 G сүлжээнд нэвтрүүлэх боломжийг судлах,

3. Шинээр цахим бугуйвчийн хангалт хийх тохиолдолд “3G сүлжээ”-г дэмждэг цахим бугуйвчийн хангалт хийх;

4. “3 G сүлжээ”-г нэвтрүүлэх боломжгүй тохиолдолд “2 G сүлжээ”-ний хүчин чадлыг сайжруулах тоног төхөөрөмжийг талаар судалгааг хийж, ял эдлүүлэх ажиллагаанд нэвтрүүлэх

ЭХ СУРВАЛЖИЙН ЖАГСААЛТ

1. Доктор(Phd) Ц.Очгэрэл. Торгох ялын хэрэгжилт ба түүний хэрэгжилтэд анхаарах асуудал. “Хууль сахиулах үйл ажиллагаа: Онол, практикийн тулгамдсан асуудал” сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурлын эмхтгэл. Уб., 2017.

2. Доктор(Phd) Д.Дамдинцэрэн. “Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтийг хангахад ашиглагдах эмхтгэл”. Уб., 2021.

3. Жамбалрагчаа, Б. Урангоо, Б.Дэнсмаа нар “Монгол Улсын Эрүүгийн хуулин дахь ялын хэрэглээнд хийсэн дүн шинжилгээ, гадаад орны зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хэрэгжүүлэх ажиллагааны туршлага,

өнөөгийн байдал, цаашдын чиг хандлага”. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын “Сүлд-Инфо сэтгүүл” Уб., 2021.

4. Ч.Болд, Э. Жамбалрагчаа. “Зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хэрэгжүүлэхэд тулгарч буй асуудлууд: Гадаад орны туршлага”. Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагаа: хэрэгжилт, чиг хандлага” сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурлын эмхтгэл. Уб., 2018.

5. Ходжалиев. С.А. Теория и практика ограничения свободы как вида наказания. Грозный.,2019. С.75. РФ. /Ходжалиев. С.А. Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын онол, практикийн асуудал. Грозный., 2019. 75 дахь тал. Оросын Холбооны Улс.

6. ОХУ-ын хууль тогтоомжийн эмхтгэл 2010. № 14. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_99050/(хандалт-10.01.2018 он)

7. Федеральное государственное унитарное предприятие "Центр информационно-технического обеспечения и связи Федеральной службы исполнения наказаний <http://www.citosfsin.ru/company/index.php> (хандалт-10.01.2018 он)

8. Kathy Padgett, William Bales and Thomas Blomberg (2006) "Under Surveillance: An Empirical Test of the Effectiveness and Consequences of Electronic Monitoring" *Criminology and Public Policy*, pages 61 - 91

---o0o---